

**ПОСЕБНЕ ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ – ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА И
КРИТИЧКИ ОСВРТ**

УДК: 343.123.1(094.5)	DOI: 10.7251/BPGBL1215005L	Прегледни рад
-----------------------	----------------------------	---------------

Мр Драган Лукач*
Мр Игор Јеличић**
Доц. др Зоран Јањуш***

Апстракт: Развој цивилизације и друштва, до данашњих дана, резултирао је повећењем степена урбанизације. Урбанизација подразумијева проширење урбаних на уштрб руралних средина, а такође и виши степен урбаности руралних средина. Међутим, убрзани развој, поред предности, донио је са собом и негативне појаве, међу којима значајно мјесто заузима испољавање различитих облика криминалитета. Ово се посебно односи на развој и најтежих облика криминалитета, као што су организовани криминалитет, тероризам и тешки облици криминалитета у привредно-финансијском пословању. Такође, појавне облике криминалитета карактерише злоупотреба савремених технологија с једне стране, као и нови начини вршења кривичних дјела с друге стране. Све то условљава и “модернизацију” полицијског реаговања на овакве облике криминалитета. Посебне истражне радње намећу се као један од савременијих приступа супротставању модерном криминалитету. Оне су као такве уведене у наше кривично процесно законодавство 2003. године, што је оптималан период да се сагледа њихова ефикасност у сузбијању криминалитета. Исто тако могуће је извршити и анализу законских норми које прописују примјену посебних истражних радњи, те дати оцјену њихове усклађености са међународним стандардима у овој области, али и примјењивости код нас. У раду смо дали осврт на неке од наведених тема.

Кључне ријечи: овлашћено службено лице, кривично дјело, истрага и посебне истражне радње

* Министар унутрашњих послова, Министарство унутрашњих послова Републике Српске, Бања Лука.

** Комунална полиција Града Бања Лука; email:jelicici@blic.net.

*** Комунална полиција Града Бања Лука.

УВОД

У животу човјека дошло је до знатног развоја науке и технологије, као и до промјене система вриједности и начина живота. Све ово је допринијело развоју различитих облика криминалитета, којима друштво мора да се одупре на ефикасне начине. Једна од битних карактеристика криминалитета јесте његова прилагодљивост друштвено-економским и политичким условима. Организованост учинилаца појединих кривичних дјела, код припремања и извршења, присутан степен професионалности и групно криминално дјеловање, свакако су карактеристике својствене савременом криминалитету. Одређена тежа и сложенија кривична дјела (тероризам, трговина наркотицима, трговина бијелим робљем, трговина оружјем, муницијом, радиоактивним материјама, дјечија порнографија, трговина умјетнинама, трговина људским органима и друго) извршавају се уз претходне припреме и планирање самог извршења и уз одређено понашање и дјеловање након извршеног кривичног дјела, јер је то и најефикаснији начин њиховог извршења, а уједно то отежава рад овлашћених службених лица у њиховом откривању и обезбјеђењу доказа за успјешно вођење кривичног поступка.

Упоредо с тим, друштво мора да развија превентивно-репресивне методе како би спријечило извршење кривичних дјела, односно открило и санкционисало извршиоце кривичних дјела, како не би дошло до угрожавања функционисања друштва. Један од савремених облика супротстављања друштва новим видовима криминалитета јесте предузимање од стране овлашћених службених лица посебних истражних радњи. Наиме, кривичноправна реакција на тешке облике криминалитета у посљедњих десет година доживјела је својеврсну трансформацију. Тако су међународноправни акти, кривична законодавства уопште (компаративна и домаћа процесна законодавства), као и кривичноправне теорије, признали потребу примјене посебних метода откривања и истраге тешких кривичних дјела, које се разликују од традиционалних истражних метода и радњи (Шикман, 2011)¹. Полазна претпоставка оваквог реаговања кривичнопроцесног законодавства јесте да су класичне методе откривања и доказивања кривичних дјела путем општег кривичног поступка недовољне и неефикасне, када је ријеч

---

1 Та посебна правила, методе и средства откривања и истраге кривичних дела организованог криминалитета имају различите називе (специјалне, посебне, прикривене, тајне и слично), али у својој основи ради се о специјалним истражним техникама (по Конвенцији Уједињених нација о борби против транснационалног организованог криминалитета и Препоруци Комитета министара државама чланицама о специјалним истражним техникама – Рес (2005)10) које карактерише тајност, прикривеност, односно конспиративност њиховог предузимања (Шикман, 2011).

о тешким облицима криминала. Заправо, овакав приступ у сузбијању тешких облика криминала произилази из криминалнополитичког одређења и представља његову битну компоненту. Примјеном таквог приступа несумњиво се повећава ефикасност агенција за спровођење закона у супротстављању тешким облицима криминала, док се с друге стране привремено ограничавају уставна права и слободe лица према којима се примјењују наведене мјере и радње. Тако су упоредо јачала настојања да се кривичноправна реакција на тешке облике криминала постави у оквиру правне државе и владавине права. Због тога се поменуте мјере у супротстављању тешком криминалу означавају као привремено ограничавање основних људских права и слобода у поступку прикупљања података и доказа неопходних за спровођење кривичног поступка (Коментари, 2005: 349).

МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ ОКВИР ПРИМЈЕНЕ ПОСЕБНИХ ИСТРАЖНИХ РАДЊИ

Када је ријеч о међународноправном оквиру примјене посебних истражних радњи, свакако су најзначајнији документи Уједињених нација. Тако, Конвенција Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета² (Палермо конвенција) из 2000. године предвиђа “Специјалне истражне технике” – у члану 20, које се односе на контролисану испоруку, електронско праћење или друге облике надзора и тајних операција. Овом одредбом свака држава потписница обезбјеђује у оквиру својих могућности и под условима прописаним њеним домаћим законодавством, те ако то дозвољавају основни принципи њеног правног система, предузимање неопходних мјера омогућавања коришћења контролисане испоруке, као и тамо гдје процијени да је то цијелисходно – коришћење других специјалних истражних техника, као што су електронско праћење и други облици надзора и тајне операције од стране надлежних органа на њеној територији, у циљу ефикасније борбе против организованог криминалитета (чл. 20. ст. 1). Наведеним чланом се државе потписнице подстичу да закључују, када је потребно, одговарајуће билатералне или мултилатералне споразуме или аранжмане за коришћење таквих специјалних истражних активности у контексту сарадње на међународном нивоу. Такви споразуми или аранжмани се закључују и примјењују уз пуно поштовање принципа суверене једнакости држава и спроводе се строго у складу са

2 United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Palermo, Italy, 12–158 December, 2000. Доступно путем сајта: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>. Приступљено 15.06.2014. године.

одредбама тих споразума или аранжмана (чл. 20. ст. 2). Поред наведеног начина, одлуке о коришћењу тих специјалних истражних техника на међународном нивоу доносе се од случаја до случаја и могу, када је то потребно, да узму у обзир финансијске аранжмане и договоре у односу на вршење јурисдикције од стране дотичних држава потписница (чл. 20. ст. 3). Напослијетку, одлуке о коришћењу контролисаних испорука на међународном нивоу могу, уз пристанак држава потписница које су у питању, да обухвате и методе као што је пресретање робе и дозвољавање да роба продужи нетакнута или да буде уклоњена или замијењена у цјелини или дјелимично (чл. 20. ст. 4).

На примјену "Специјалних истражних техника" упућује и Конвенција Уједињених нација против корупције³ из 2003. године, која чланом 50. прописује "Посебне технике истраге". Према том члану, да би борба против корупције била дјелотворна, свака држава уговорница ће, у мјери у којој то дозвољавају основна начела унутрашњег правног система и у складу са условима утврђеним унутрашњим законодавством, предузети мјере које могу бити потребне, у границама својих могућности, како би омогућила својим надлежним органима одговарајуће коришћење контролисаних испорука и, тамо гдје сматра прикладним, друге посебне технике истраге, као што су електронско или други облици праћења и тајне операције, на својој територији, као и да би омогућила коришћење у суду доказа који из тога проистекну. Поред тога, у циљу спровођења истраге о кривичним дјелима обухваћеним овом Конвенцијом, државе уговорнице се охрабрују да закључе, када је то потребно, одговарајуће билатералне или мултилатералне споразуме или аранжмане о коришћењу таквих посебних техника истраге у склопу сарадње на међународном нивоу.

Слично, и у Конвенцији о прању, трагању, запљени и конфискацији прихода стечених криминалом⁴, коју је усвојио Савјет Европе 1990. године предвиђено је да је свака држава која је прихватила конвенцију дужна да размотри усвајање неопходних законодавних и других мјера, у циљу омогућавања коришћења "Специјалних истражних техника", којима се олакшава идентификација криминалних прихода и улажење у траг тим приходима, те прикупљање података који су с тим у вези. Такве технике могу да обухвате налоге за праћење, осматрање, прислушкивање телекомуникација, приступ компјутерским системима и налоге за израду одређених документација (чл. 4. ст. 2). Такође,

3 United Nations Convention against Corruption. Доступно путем сајта: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>. Приступљено 23.03.2014.

4 Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime CETS No.: 141. Доступно путем сајта: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=141&CL=ENG>. Приступљено 13.03.2014.

Препорука Rec (2001)11 Комитета министара државама чланицама о смјерницама у борби против организованог криминалитета⁵, својом препоруком бр. 19. сугерише државама чланицама како треба да уведу правне мјере како би дозволиле или шириле употребу истражних мјера које ће агенцијама (институцијама) за спровођење закона омогућити да уђу унутар активности организаних криминалних група, а које укључују тајно надгледање, прислушкивање телекомуникација, тајне операције, контролу и употребу информатора. Да би имплементирале ове технике, државе чланице треба да својим агенцијама за спровођење закона омогуће потребну технологију и адекватну обуку. Поред наведеног, Савјет Европе, 20. априла 2005. године усвојио је Препоруку Rec (2005)10 Комитета министара државама чланицама о “Специјалним истражним техникама”⁶ које се односе на озбиљан криминал, укључујући терористичке акте. Специјалне истражне технике подразумијевају технике које користе одговорни органи у контексту спровођења криминалистичких истрага ради откривања и истраге тешког криминала, као и откривања, проналажења и прикупљања информација на такав начин да то не примијете осумњичена лица. Такође, одређују се услови коришћења специјалних истражних техника, оперативне смјернице, обука, координација и међународна сарадња.

ПОСЕБНЕ ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ И УСЛОВИ ЗА ЊИХОВУ ПРИМЈЕНУ

Посебне истражне радње уведене су у позитивно законодавство као потреба одговора на организани криминал, те због све већег развоја електронике и телекомуникација, односно њихове злоупотребе од стране појединаца и различитих криминалних организација⁷. Класичним облицима рада овлашћених службених лица скоро је немогуће сузбијати све софистицираније појавне облике криминалитета, из разлога што се криминалитет прилагођава друштвено-економским и политичким

---

5 Recommendation Rec (2001) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning guiding principles on the fight against organised crime. Доступно путем сајта: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/CM_Recommendation_2001_11_EN.pdf. Приступљено 23.03.2014.

6 Recommendation Rec (2005)10 of the Committee of Ministers to member states on “special investigation techniques” in relation to serious crimes including acts of terrorism. Доступно путем сајта: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=849269>. Приступљено 14.04.2014

7 У Републици Српској уведене су Законом о кривичном поступку 2003. године. Исте године прописане су и другим законима о кривичном поступку у Босни и Херцеговини, Федерацији Босне и Херцеговине и Брчко дистрикту Босне и Херцеговине.

условима и позитивним законским прописима који се примјењују у друштву или међународној заједници. Исто тако, досадашње класичне оперативне методе дјеловања овлашћених службених лица које су усмјерене на сузбијање свакодневних облика криминала нису довољне да спознају криминалну структуру, логистику, међудржавну и интерконтиненталну повезаност, да открију руководиоце организованих криминалних група, који су скривени дубоко у позадини, организаторе и финансијере високоорганизованих криминалних група. Посебне истражне радње примјењују се не само на сузбијање организованог криминала, него и на сузбијање осталих видова криминалитета с обзиром на њихову друштвену опасност. С друге стране Посебним истражним радњама се привремено ограничавају основна права и слободе грађана, па их је могуће користити искључиво на основу наредбе судије за претходни поступак која је издата на образложен приједлог тужиоца (формални услов). Даље, за примјену посебних истражних радњи потребно је (Симовић, 2013): а) постојање основа сумње да је неко лице, само или с другим лицима, учествовало или да учествује у извршењу кривичних дјела за која се могу примијенити посебне истражне радње; б) да се докази не могу прибавити на други начин или да је њихово прибављање повезано са несразмјерним тешкоћама (материјални услов) (Симовић, 2013).

Што се тиче основа сумње да је одређено лице само или с другим лицима учествовало или учествује у извршењу одређеног кривичног дјела, ови основи сумње морају постојати прије одређивања неке од посебних истражних радњи. Ови основи сумње потребни за одређивање посебних истражних радњи се налазе између основа сумње потребних за отварање истраге и основане сумње потребне за подизање оптужнице. Квалитет основа сумње потребних за одређивање посебне истражне радње је по правилу мањи од квалитета основане сумње потребне за подизање оптужнице. Што се тиче материјалног услова за одређивање посебних истражних радњи, он је подијељен на два подуслова, и то: немогућност прибављања доказа на други начин и/или то што је њихово прибављање повезано са несразмјерним тешкоћама. Први подуслов је такав да тужилац у сваком приједлогу мора истаћи разлоге због којих сматра да је доказе немогуће прибавити на други начин. Други подуслов није ништа друго него проширење првог подуслова на све случајеве када је прибављање доказа повезано са несразмјерним тешкоћама. Несразмјерне тешкоће је термин који је постављен уопштено, те стога представља питање које ће суд рјешавати од случаја до случаја, зависно од конкретних околности, али у сваком случају тужилац у свом приједлогу мора навести разлоге због којих је прикупљање доказа условљено несразмјерним тешкоћама (Тегелтија и други, 2006). Из законске регулативе произилази да се претходно морају искористити

други начини прикупљања доказа. Посебне истражне радње су најефикаснији начин доказивања и често једини начин за доказивање појединих кривичних дјела. Технички снимци, исправе и предмети прибављени посебним истражним радњама могу се употријебити као доказ у кривичном поступку. Прецизно утврђена методологија примјене посебних истражних радњи омогућава прикупљање доказа релевантних за судски поступак.

ВРСТЕ ПОСЕБНИХ ИСТРАЖНИХ РАДЊИ

Законом о кривичном поступку Републике Српске⁸ прописане су слиједеће врсте “посебних истражних радњи” (чл. 234. ст. 2): надзор и техничко снимање телекомуникација; приступ компјутерским системима и компјутерско срањивање података; надзор и техничко снимање просторија; тајно праћење и техничко снимање лица, транспортних средстава и предмета који су у вези са њима; коришћење прикривених истражилаца и информатора; симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање поткупнине; надзирани превоз и испорука предмета кривичног дјела. Законом су прописани још и услови за њихову примјену, али не и начин на који се примјењују наведене радње, што може да отежа њихову примјену у пракси.

Надзор и техничко снимање телекомуникација може се примијенити према особи за коју постоје основи сумње да починиоцу или од починиоца кривичног дјела телекомуникационим путем преноси информације у вези са кривичним дјелом, односно да починилац користи телекомуникационо средство те особе. Оперативно-технички центар за надзор телекомуникација у овлаштеној служби обавља техничку координацију са телекомуникационим оператерима у Босни и Херцеговини. Овдје се ради о тајном пресретању комуникација осумњиченог, односно оптуженог, пресретању непосредне вербалне комуникације или пресретању електронских комуникација осумњиченог односно оптуженог. Комуникација осумњиченог и његовог браниоца не може бити предмет примјене посебних истражних радњи. Овом посебном истражном радњом се задире у приватност не само осумњиченог, већ и лица са којим он комуницира средствима за телекомуникацију⁹. Код ове

⁸ Закон о кривичном поступку Републике Српске, Службени гласник РС, број: 53/12

⁹ Надзирањем телекомуникација задире се у људска права и слободе, зато поступак кориштења ових метода треба да буде строго прописан законом, како би се смањила могућност њихових злоупотреба. Опште је правило да је прислушкивање телефона ометање члана 8. Европске конвенције и људским правима. Уколико је информација прибављена у складу са процедуром прописаном законом и уколико стоји адекватна и дјелотворна гаранција против злоупотребе, неће бити кршења Европске конвенције о људским правима.

истражне радње се јавља проблем боје – отиска гласа, јер боја гласа је особена као и отисак папиларних линија.

Упоредјујући иностране и домаће позитивне прописе, као и нова рјешења, могу се утврдити општи принципи везани за надзор и техничко снимање телекомуникација (Симовић, 2005): а) материја употребе техничких средстава за надзор различитих облика комуникације у циљу откривања кривичних дјела и обезбјеђења доказа за покретање и вођење кривичног поступка, у већини држава регулисан је одредбама закона о кривичном поступку и пратећим, тзв. полицијским законима, који по правилу разрађују основна рјешења, а посебно овлаштења полиције у том погледу; б) овлаштења за примјену поменутих средстава по правилу даје суд, најчешће истражни судија, будући да је њихова употреба обично везана за фазу истраге. У свим државама мјеру спроводи полиција, односно специјализоване агенције које се баве сузбијањем појединих видова криминалитета¹⁰; в) захтјев за примјену ове мјере може се поднијети и он се може одобрити само под законом одређеним условима, који се тичу прецизног одређивања степена сумње у односу на одређено лице, његовог идентитета, врсте кривичних дјела на које се сумња и врсте комуникације која ће се надгледати¹¹; г) у многим државама прописи иду у корак са временом и као предмет надзора обухватају се савремени видови комуникације, од вербалне до различитих видова ајсавременије електронске комуникације, чиме се не оставља дилема нити могућност неједнаког поступања у пракси; д) трајање мјере је увијек ограничено општом одредбом по којој мјера траје док је потребно, али и прецизним одређењем рокова до којих најдуже може трајати¹²; њ) подаци добијени на овај начин могу се користити само у сврхе доказивања кривичних дјела за која постоји одређени степен сумње и која су наведена у акту којим се мјера одобрава, а подаци који се односе на друга кривична дјела захтијевају нову, потпуну или дјелимичну процедуру, или у одређеним случајевима могу послужити као оперативни подаци помоћу којих се могу обезбиједити докази примјеном других метода¹³; е) информације које се не употријебе у ове сврхе, као и поједине информације за које прописи таксативно одређују да се не могу прикупљати и користити

10 У појединим државама и тужилац може дати овлаштења полицији за примјену ове мјере, али је то везано само за тзв. разлоге хитности и ограниченог је трајања.

11 У већини држава као услов за примјену мјере захтијева се навођење чињеница да се подаци не могу прикупити на други начин, другим методама оперативног рада или да је то покушано па није успјело, уз њено детаљно образложење, са варијацијама у погледу тога када се може сматрати да постоји таква ситуација.

12 У погледу рокова и могућности њиховог продужења, постоје разлике међу државама. Међутим, битно је да мјера не може неограничено трајати, чиме се умањује могућност злоупотребе.

13 У таквим случајевима доказна вриједност таквих података је опет подложна оцјени суда.

и материјали у којима су оне садржане уништавају се, а службена лица којима су познате морају их чувати као тајну¹⁴.

Приступ компјутерским системима и компјутерско срањивање података се односи на упоређивање и срањивање личних података грађана који су обрађени у одговарајућим базама података с подацима из евиденција, регистра и база који се налазе у оквиру полицијских евиденција¹⁵. Ова посебна истражна радња означава се као “растерска претрага”, а њен назив долази од ријечи “raster”, што значи контролно обиљежје. Растер претрага је коришћење података који се налазе у приватним или јавним банкама података према унапријед утврђеним криминалистичким критеријумима (растери) у циљу откривања осумњиченог и проналажења других лица и предмета, односно претраживање идентификационих података одређених лица који имају индицијални значај, односно сужавају круг осумњичених или упућују на евентуалног учиниоца дјела организованог криминалитета. Повезивањем различитих банака података, стварањем интегралних система података отвара се и могућност приступања информацијама различите природе (здравствено осигурање, пореско стање, банковни рачуни, војна обавеза, судски поступци и слично) о грађанима и стварање комплетне слике о њиховој личности. Уобичајена форма ове радње је упоређивање података доступних путем аутоматске обраде са постојећим подацима или са новим подацима који су настали програмским претрагама. Овом мјером доприноси се идентификацији извршиоца кривичног дјела. Поред наведеног термина, ова радња се врло често, у упоредном праву, означава као аутоматско рачунарско претраживање личних и других података, рачунарско претраживање, итд (Шикман, 2011). Приступ компјутерским системима и компјутерско срањивање података је радња која је уско везана за коришћење рачунара,

14 Њихова злоупотреба санкционисана је кривичним законом. Осим тога, сва законодавства предвиђају да незаконито поступање или поступање противно акту којим се одобрава примјена ове мјере, повлачи, као санкцију, немогућност кориштења прибављених података као доказ. Тиме ови подаци добијају карактер незаконито обезбјеђених доказа, а последица тога је да сена њима не може заснивати пресуда.

15 Наведена радња није нова. У том циљу још органи унутрашњих послова бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије су у периоду од 1974. до 1979. године предвидјели развој система за аутоматску, електронску обраду података – АОП-а. Тадашњи републички и покрајински секретеријати унутрашњих послова предвидјели су увођење система за аутоматску обраду података с јединственим циљем да безбједоносна функција постане актуелнија, благовременија и функционалнија у свакодневном кориштењу полицијских евиденција. Поједини републички и покрајински секретаријати за унутрашње послове су још 1979. године завршили опремање система, када и почиње аутоматска обрада података. Овакав начин аутоматске обраде података имао је за циљ стварање услова за потпуније истраживање и анализу безбједносних појава.

рачунарских програма и компјутерских система, што свакако захтијева одређену стручност у предузимању наведене посебне истражне радње. Та стручност огледа се у посједовању посебних стручних знања из области информационих технологија и сродних области, довољних за разјашњавање појединих техничких и других сличних питања у вези са овом посебном истражном радњом.

Надзор и техничко снимање просторија подразумијева аудио и акустичну опсервацију одређеног простора и активности у њему. Тајним спровођењем ове радње, односно примјеном одговарајућих техничких средстава од стране полиције, приликом примјене ове радње омогућава се саслушање и техничко снимање разговора који се води у некој просторији, а чији је садржај значајан за откривање и доказивање одређеног кривичног дјела и идентификацију учесника у том разговору, пошто се претпоставља да ће у разговору учествовати лица из криминогене средине (Симоновић, Пена, 2010). Ово је посебна истражна радња којом се уз помоћ техничких средстава (оптичка средства, средства са инфрацрвеним зрацима, видео техничка средства) у одређеном времену врши надзор и региструју се чињенице у односу на објекат, пункт и простор. Задатак ове посебне истражне радње је техничким средствима забиљежити збивања у надзираном простору, на основу прикупљеног материјала извршити идентификацију активности, а све ради документовања криминалних активности и успјешног вођења кривичног поступка. Ова посебна истражна радња (надзор и техничко снимање просторија) је у уској вези са посебном истражном радњом, тајним праћењем и техничким снимањем лица, посебно са аспекта употребе техничких (оптичких и акустичких) средстава која се користе за реализацију поменутих посебних истражних радњи, начина вршења, документовања предузетих радњи, итд., тако да ће разматрање у даљем тексту, ове двије посебне истражне радње често комбиновати.

Тајно праћење и техничко снимање особа, транспортних средстава и предмета који стоје у вези са њима. Сврха ове посебне истражне радње је утврђивање круга лица с којима се, као и колико често дружи, контактира и састаје лице под „пратњом“ („опсервацијом“), те његових праваца кретања и мјеста окупљања. Тајном праћењу је циљ прикупљање података о кретању и контактима одређених лица (надзирано кретање) или о поступању с одређеним предметом (надзирано поступање с предметом) Технички снимци лица и предмета могу се користити као докази у кривичном поступку, док се остале чињенице које запази лице које врши праћење свODE на ниво индиција и имају оперативни карактер, с тим што се и ова лица, односно лица која учествују у праћењу могу саслушати као свједоци. Ова посебна истражна радња може да буде од битног значаја за откривање кривичног дјела, учиниоца и обезбјеђење личних и материјалних доказа (Симоновић, Пена, 2010). Да би се ова

посебна истражна радња извела успјешно, потребно је извршити и одређене припреме: темељито извиђање подручја да би се лакше савладале потешкоће приликом праћења (нпр. гужва у саобраћају и сл.), забиљежити особитости везане за топографију, стамбено или пословно подручје, прометност, провјерити тактику праћења, процијенити број оперативаца и материјално-техничких средстава; процјена искусних оперативаца да ли је план изводљив, познавање информација о прошлости праћеног лица или возила и др.¹⁶

Прикривени истражилац и информатор представља посебни метод полицијске инфилтрације. Ради се о томе да се полицијски службеник инфилтрира у криминалну средину да би прибавио доказе о криминалним дјелатностима. Тако схваћена инфилтрација, односно опсервација несумњиво спада у ред најстаријих и најефикаснијих, али и најкориштенијих метода прикупљања сазнања, односно мјера откривања, доказивања и спречавања организованог криминала. Прикривени истражилац је овлашћено службено лице које под изговором и лажним идентитетом улази у криминалну средину о чијој активности обавјештава полицијски орган. Приликом предузимања ове радње овлашћена службена лица или друге особе не смију предузимати активности које представљају подстрекивање на чињење кривичног дјела. Ако је извршено потстрекивање, искључује се кривично гоњење потстрекиване особе за кривично дјело учињено у вези са потстрекивањем. Ова посебна истражна радња започиње планским радом прикривеног истражиоца са циљем да се добију и прикупе, а потом анализирају и вреднују прикупљене информације. Овакво планско и систематизовано прикупљање података од стране прикривеног истражиоца омогућиће да се допре до врха пирамиде организованог криминалитета. У току кривичног поступка могу се користити као доказни материјал подаци које је прикривени истражилац прикупио у току посебне истражне радње, а може се и сам прикривени истражилац саслушати у кривичном поступку као свједок. Могоћност саслушања прикривеног истражиоца регулисана је на неки начин и на међународном плану, као препорука Комитета министара Савјета Европе: 1) да изражавају баланс између превенције криминалитета и права окривљеног на фер суђење, 2) да се осигура

¹⁶ Конкретно, провођење ове радње подлијеже правилима криминалистичке тактике, уз употребу техничких средстава, што овиси од случаја до случаја или врсте опсервације, која може бити стационарна, динамична и комбинована. Уз примјену ове радње, најчешће се примјењују и друге посебне радње, нпр. мјера надзора и техничког снимања просторије и надзираног превоза и испоруке предмета кривичног дјела. Тајно праћење се може обављати пјешнице, моторним возилом или другим превозним средством, а врло често и комбиновано, што ће, у конкретном случају, зависити од *modus operandi* криминалца. Сва уочена лица, предмети кривичног дјела и елементи криминалне дјелатности фиксирају се фотографисањем, видео-камером и (или) тонским снимањем. (Симовић, 2013).

одбрани да оспори доказе изнесене од стране свједока. Саслушање прикривеног истражиоца у својству свједока треба очекивати као веома риједак изузетак. Саслушање прикривеног истражиоца може бити јавно али и технички изведено тако да се не открије идентитет прикривеног истражиоца.

Поред прикривеног истражиоца, и информатор у сузбијању криминалитета може бити коришћен и као посебна истражна радња. Ипак, ово питање је не само запостављено, већ често и потпуно погрешно тумачено, до тога да информатор не може бити коришћен као посебна истражна радња, већ искључиво као помоћни метод код ангажовања прикривеног истражитеља (нпр. увођење прикривеног истражитеља у истрагу, и слично) (Шикман, 2012). Наиме, уколико се другим мјерама и радњама не могу обезбиједити докази (начело супсидијаритета), а постоји законски основ за одређивање ове радње (начело законитости), укључујући и обезбјеђење судског надзора (наредба судије за претходни поступак и др.)¹⁷, неопходно је само искористити постојећа знања и искуства у погледу коришћења информатора и ефикасно примијенити ову радњу. Исто тако, ова посебна истражна радња је далеко једноставнија и практичнија за примјену од многих других (укључујући свакако коришћење прикривеног истражитеља), захтијева ангажовање мањих капацитета (људских и материјалних), а њоме се знатно мање ограничавају права и слободе осумњичених лица (начело сразмјерности) (Шикман, 2011).

Симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање поткупнине спадају у мјере прикривеног полицијског дјеловања. Ово су посебне истражне радње које омогућују продор у криминалне средине. Мјера симулованог откупа предмета се односи на предмете који потичу од кривичног дјела или су намијењени за извршење кривичног дјела или су на било који начин повезани са извршењем кривичног дјела, на тај начин омогућавајући прикупљање доказног материјала за вођење кривичног поступка. Симулирано давање поткупнине се у највећем броју случајева користи за откривање коруптивних кривичних дјела, чије је доказивање повезано са тешкоћама. Ова мјера као и прикривени истражилац и информатор не може служити за потстрекавање на

¹⁷ Нема дилеме да у погледу коришћења информатора као посебне истражне радње постоји законски основ. Иако би могао бити прецизнији и јаснији, сматрамо да је и овакав законски основ довољан. Прије свега, било би нужно дефинисати појам информатора, разграничити овај појам од других сличних појмова као што су сарадник, информант и др. Такође, требало би дефинисати и друга питања важна приликом коришћења информатора као посебне истражне радње, као што су права и обавезе информатора, формализовање сарадничког односа, управљање и контрола рада информатора, престанак сарадничког односа, итд. Поједина од ових питања могу се регулисати и подзаконским прописима, а не искључиво законом (Шикман, 2012).

извршење кривичног дјела. Односно, овлашћено службено лице својим радњама не смије утицати да се код извршиоца кривичног дјела створи или учврсти одлука о извршењу кривичног дјела. Овлашћено службено лице мора дјеловати у границама већ створене и учвршћене одлуке извршиоца о извршењу кривичног дјела. Ако је код извршиоца кривичног дјела одлука створена и учвршћена, извршење кривичног дјела је само ствар времена и прилике; у том случају се не може радити о потстрекивању овлашћеног службеног лица. Саслушање овлашћеног службеног лица које је извело ову радњу доказивања као свједока у кривичном поступку може бити јавно, али и технички изведено тако да се не открије идентитет овлашћеног службеног лица (Симовић, 2013).

Надзирани превоз и испорука предмета кривичног дјела је мјера која се спроводи на основу Конвенције Уједињених нација против незаконитог промета опојних дрога и психоактивних супстанци из 1988. године, која је ратификована од стране БиХ. Ова мјера се користи како би се спријечила кривична дјела повезана са опојним дрогама. Исто тако ова мјера може бити кориштена и за спречавање превоза оружја, нуклеарног отпада, фалсификованог новца, бијелог робља и других криминалних активности. Контролисана испорука је полицијско надгледање транспорта предмета кривичног дјела са одложеном полицијском интервенцијом ради запљене контролисане пошиљке и хапшење извршилаца кривичних дјела. Ова мјера, до доношења Закона о кривичном поступку 2003. године, представљала је скуп полицијско-техничких мјера, али уврштавањем мјере у Закон о кривичном поступку укључује се тужилац у реализацију контролисане испоруке и на тај начин оперативна мјера коју су предузимала овлашћена службена лица добија законску подлогу надлежног правосудног органа.

КРИВИЧНА ДЈЕЛА ЗА КОЈА СЕ МОГУ ОДРЕДИТИ ПОСЕБНЕ ИСТРАЖНЕ РАДЊЕ, НАДЛЕЖНОСТ ЗА ОДРЕЂИВАЊЕ И ТРАЈАЊЕ ПОСЕБНИХ ИСТРАЖНИХ РАДЊИ

Законом о кривичном поступку Републике Српске прописана су кривична дјела за која се могу одредити посебне истражне радње (чл. 235), и то: кривична дјела против Републике Српске, кривична дјела против човјечности и међународног права, кривично дјело тероризма, кривична дјела за која се према Кривичном закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна.

Истражне радње се одређују наредбом судије за претходни поступак (чл. 236. ст. 1), на образложени приједлог тужиоца који садржи: податке о особи против које се радња предузима, основе сумње, разлоге за њено

предузимање и остале битне околности које захтијевају предузимање радњи, навођење радње која се захтијева и начин њеног извођења, обим и трајање радње. Наредба садржи исте податке као и приједлог тужиоца, као и утврђивање трајања наређене радње. Изузетно ако се писмена наредба не може добити на вријеме и ако постоји опасност од одлагања, може се започети са извршењем мјере и на основу усмене наредбе судије за претходни поступак. Писмена наредба мора бити прибављена у року од 24 сата од добијања усмене наредбе. Кад је у питању трајање посебних истражних радњи, Закон о кривичном поступку предвидио је кратке рокове, општи рок трајања ових радњи је мјесец дана, док се оне из важних разлога на образложен приједлог тужиоца могу продужити за још један мјесец. Који су то важни разлози, Закон о кривичном поступку не истиче, па их треба цијенити у сваком конкретном случају. Међутим, посебне истражне радње: надзор и техничко снимање телекомуникација, приступ компјутерским системима и компјутерско савњавање података, надзор и техничко снимање просторија одређено је да најдуже могу трајати шест мјесеци, а тајно праћење и техничко снимање особа, транспортних средстава и предмета који стоје у вези са њима и надзирани превоз и испорука предмета кривичног дјела могу трајати најдуже три мјесеца, док симуловани откуп предмета и симуловано давање поткупнине може бити одређено само једнократно, а захтјев за сваку наредну радњу против истог лица мора садржавати разлоге који оправдавају њену употребу (чл. 236. ст. 3). Законодавац због сложености реализације посебне истражне радње прикривеног истражитеља и информатора није прописао рок трајања. Који су то разлози да посебна истражна радња траје шест мјесеци није наведено у Закону о кривичном поступку, па се може закључити да су то битни разлози као у случају продужења радње за још мјесец дана. Захтјев за посебну истражну радњу је једнократни акт, а захтјев за сваку наредну радњу против исте особе мора садржати разлоге који оправдавају њену употребу. Наредба судије за претходни поступак као и приједлог тужиоца чувају се у посебном омоту, да не би дошло до злоупотребе података од стране неовлашћених лица. Тужилац и судија за претходни поступак ће састављањем или преписом записника без навођења личних података прикривеног истражиоца и информатора или на други одговарајући начин спријечити да неовлашћена лица, осумњичени и његов бранилац открију идентитет прикривеног истражиоца и информатора. Судија за претходни поступак мора писменом наредбом, без одлагања, обуставити извршење предузетих радњи ако су престали разлози због којих су радње одређене. За извођење посебних истражних радњи по налогу судије за претходни поступак надлежни су полицијски органи, а предузећа која врше пренос информација дужна су тужиоцу и полицијским органима омогућити спровођење посебних истражних радњи (чл. 236. ст. 6).

МАТЕРИЈАЛ ДОБИЈЕН ПРЕДУЗИМАЊЕМ ПОСЕБНИХ ИСТРАЖНИХ РАДЊИ И ОБАВЈЕШТАВАЊЕ О ПРЕДУЗЕТИМ РАДЊАМА

По престанку посебних истражних радњи полицијски органи морају све информације, податке и предмете добијене предузетим радњама, као и извјештај о томе предати тужиоцу (чл. 237. ст. 1). Тужилац је дужан да по пријему информација, података, предмета и извјештаја полицијског органа, достави писмени извјештај судији за претходни поступак о предузетим радњама. Судија за претходни поступак на основу добијеног извјештаја од тужиоца цијени да ли је поступљено по његовој наредби. У случају да тужилац одустане од кривичног гоњења из разлога што на основу прикупљених информација и података прикупљених посебним истражним радњама основи сумње – нижи степен вјероватноће на основу којих су предузете посебне истражне радње не може прерасти у основану сумњу – виши степен вјероватноће, који је потребан за подизање оптужнице, прикупљени подаци и информације ће се уништити. Уништење наведених материјала извршиће се под надзором судије за претходни поступак, који ће о томе сачинити посебан записник. О предузетим радњама, разлозима за њихово предузимање, информацији да добијени материјал није био основ за кривично гоњење и да је уништен, писмено се обавјештава особа против које су предузете посебне истражне радње. Судија за претходни поступак ће, без одлагања, а након предузимања посебних истражних радњи обавијестити особу против које је радња била предузета (чл. 237. ст. 4). Особа против које је била предузета мјера може од суда затражити испитивање законитости наредбе и начина на који је проведена мјера. Подаци и информације добијени предузимањем посебних истражних радњи чувају се док се чува и судски спис.

СЛУЧАЈНИ НАЛАЗИ, ПОСТУПАЊЕ БЕЗ СУДСКЕ НАРЕДБЕ ИЛИ ИЗВАН ЊЕНОГ ОКВИРА И КОРИШЋЕЊЕ ДОКАЗА ПРИБАВЉЕНИХ ПОСЕБНИМ ИСТРАЖНИМ РАДЊАМА

Информације и подаци прикупљени посебним истражним радњама не могу се користити као доказ ако се не односе на кривична дјела против Републике Српске, против човјечности и међународног права, тероризма, и кривична дјела за која се према закону може изрећи казна затвора од три године или тежа казна (чл. 238).

Закон о кривичном поступку је прописао да се посебне истражне радње одређују наредбом судије за претходни поступак, на образложени приједлог тужиоца. Изузетно ако се писмена наредба не може добити

на вријеме и ако постоји опасност од одлагања, може се започети са извршењем мјере и на основу усмене наредбе судије за претходни поступак. Писмена наредба мора бити прибављена у року од 24 сата од добијања усмене наредбе. Ако су посебне истражне радње предузете без наредбе судије за претходни поступак или у супротности са њом, суд на прибављеним подацима и доказима не може заснивати своју одлуку (чл. 239).

Изведеним посебним истражним радњама у складу са Законом о кривичном поступку долази се до техничких снимака, исправа и предмета који се могу користити као докази у кривичном поступку. Прикривени истражилац и информатор, као и особе које су провеле посебну истражну радњу симуловани и контролисани откуп предмета и симуловано давање поткупнине могу се саслушати као свјedoци, или као заштићени свјedoци о току провођења радњи или другим важним околностима (чл. 240).

ЗАКЉУЧАК

С обзиром на све наведене факторе који погодују новим софистициранијим облицима криминалитета, од значаја је да се посебна пажња посвети не само субјектима који учествују у супротстављању криминалитету, већ и специфичним методима супротстављања криминалитету – посебним истражним радњама. Овакав стратегијски приступ у супротстављању криминалитету омогућава адекватну превентивну и репресивну дјелатност надлежних органа безбједности. Посебним истражним радњама се задира у основна права и слободе грађана, али је законска регулатива управо из тог разлога стриктна, па их је могуће користити искључиво уз наредбу судије за претходни поступак, која се издаје на образложен приједлог тужиоца. Неоспорно је да посебне истражне радње имају изузетан значај у супротстављању најтежим облицима криминалитета, те да их надлежни субјекти морају прилагођавати специфичностима кривичних дјела. Ефикасно коришћење посебних истражних радњи подразумијева стално праћење развоја науке и технике и коришћење и прилагођавање њихових изума посебним истражним радњама. Организовани криминалитет прати научна и техничка достигнућа и у многим случајевима их успјешно користи, па је потребно да се његовом супротстављању приђе с пуним и одговорним професионалним односом, не потцјењујући га ни у једном тренутку, јер се стално мора имати на уму да се ради о таквом криминалу који је успио да се развије у стању кретања друштвених, економских и научно-технолошких процеса. Овлашћена службена лица

су основни носиоци сузбијања криминалитета обзиром на овлашћења и надлежност, као и стручност у примјени одговарајућих метода. Међутим ефикасно супротстављање софистицираним облицима криминалитета захтијева сарадњу овлашћених службених лица из различитих служби.

Сваки од ових субјеката дјелује у оквиру своје надлежности и овлашћења, а заједнички тимски рад у супростављању криминалитету омогућава постизање већег степена ефикасности, јер се комбинацијом овлашћења свих надлежних органа сужава простор дјеловања криминалитета. Нужно је перманентно стручно усавршавање и специјализација овлашћених службених лица, јер примјена посебних истражних радњи има своје специфичности које морају бити прилагођене свим карактеристикама и облицима испољавања криминалитета.

На крају се долази до закључка да супротстављање криминалитету можемо подијелити у двије основне фазе. Прву, у којој учествују сви надлежни и заинтересовани државни и друштвени органи и субјекти и чија се суштина дјеловања састоји у отклањању услова који погодују настајању и развоју криминалитета. Друга фаза се сасатоји у оперативној дјелатности овлашћених службених лица у разјашњавању и доказивању конкретних кривичних дјела, чиме се омогућева даље вођење кривичног поступка против учинилаца кривичних дјела. У ову фазу спада и предузимање посебних истражних радњи.

ЛИТЕРАТУРА

- Коментари закона о кривичном/казненом поступку у Босни и Херцеговини.* (2005). Сарајево: Вијеће Европе/Европска комисија.
- Симовић, М. (2005). *Практични коментар Закона о кривичном поступку Републике Српске.* Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Симовић, М. (2013). *Кривично процесно право, увод и општи дио.* Бихаћ: Правни факултет.
- Симоновић, Б., Пена, У. (2010). *Криминалистика.* Источно Сарајево: Правни факултет.
- Тегелтија, М. и други (2006). *Кривична област – Истражни поступак.* Сарајево.
- Шикман, М. (2011). *Организовани криминалитет.* Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Шикман, М. (2012). *Криминалистички и кривичнопроцесни принципи коришћења информатора у сузбијању криминала. Правна ријеч.*
- Закон о кривичном поступку Републике Српске, *Службени гласник Републике Српске* бр. 53/12.
- United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Palermo,

Italy, 12-158 December, 2000. Доступно путем сајта: <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>. Приступљено 15.01.2015. године.

United Nations Convention against Corruption. Доступно путем сајта: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>. Приступљено 23.02.2015.

Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime CETS No.: 141. Доступно путем сајта: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=141&CL=ENG>. Приступљено 13.02.2015.

Recommendation Rec (2001) 11 of the Committee of Ministers to member states concerning guiding principles on the fight against organised crime. Доступно путем сајта: http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/CM_Recommendation_2001_11_EN.pdf. Приступљено 23.02.2015.

Recommendation Rec(2005)10 of the Committee of Ministers to member states on "special investigation techniques" in relation to serious crimes including acts of terrorism. Доступно путем сајта: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=849269>. Приступљено 14.01.2015

SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES

Mr Dragan Lukač*

Mr Igor Jeličić**

PhD Zoran Janjuš***

Abstract: The development of civilization and society, to this day, has resulted by increasing the degree of urbanization. Urbanization involves the expansion of urban at the expense of rural areas, and also a higher level of urban rural areas. However, in addition to the benefits, rapid development brought some negative side effects, including an crime rates increase. Over time, crime was also modernized, so that the authorized officials felt the need for a more modern study approach. Special investigative measures are imposed as one of the more modern crime fighting approaches.

Keywords: authorized officer, a felony, investigations and special investigative actions

---

* *Minister of Internal Affairs, Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbian, Banja Luka.*

** *Communal Police City of Banja Luka, email: jelicici@blic.net.*

*** *Communal Police City of Banja Luka.*